

چالش‌های شهری و راهکارهای آن

نوآوری، گره‌گشای تهران

گفت‌وگوی ماهنامه «اقتصاد ایران» با دکتر حسین محمد پورزندی، معاون مالی و اداری شهرداری تهران

اقتصاد ایران: تأثیر برخورداری از درآمدهای پایدار جهت توسعه عمرانی و اقتصادی کلان شهری همچون تهران چگونه است؟

نگاهی کوتاه به نحوه اداره شهرهای بزرگ دنیا، دلیل محکمی بر این مدعا است که تنها منبع پایدار درآمد برای اداره بهینه شهر، مشارکت شهروندان در هزینه‌های شهری است. در این زمینه،

شهرداری تهران طی سال‌های اخیر سعی کرده با فرهنگ سازی و در نظر گرفتن برخی مشوق‌ها و تخفیف‌ها، جایگاه مشارکت مالی شهروندان را در اداره شهر نهادینه کند. با این حال، درآمدهای ناپایدار شهرداری تهران نتوانسته ضامن رشد منطقی این کلان شهر باشد و همین موضوع انگیزه‌ها را برای اجرای پروژه‌های بلند مدت و مهم کاهش داده است. برای حل مشکل درآمدی شهرداری‌ها، طرح جامع درآمدهای پایدار شهرداری تهران در سال ۸۶ توسط شورای اسلامی شهر تهران به تصویب رسیده است. بخشی از اهداف این طرح عبارت‌اند از: ساماندهی و صیانت از محدوده و جلوگیری از هر گونه گسترش شهر، ساماندهی و صیانت از حریم پایتخت، ارتقا نقش و جایگاه شهر تهران در سطوح فراملی، ملی و منطقه‌ای، توسعه اجتماعی و ساماندهی اسکان جمعیت، توسعه اقتصادی و رونق فعالیت شهر تهران، بهبود وضعیت شبکه‌های ارتباطی و نظام حمل و نقل و ترافیک، حفاظت از محیط زیست، بهبود سیستم مدیریت بحران و ارتقای کیفیت دفاع غیرعامل شهر تهران، توسعه فضاهای سبز، عمومی، تفرجگاهی و گردشگری و نوسازی و بازسازی بافت‌های فرسوده شهر تهران.

اقتصاد ایران: تأسیس بانک شهر چه توانایی‌هایی را برای استفاده از ظرفیت‌های تأمین مالی به وجود می‌آورد؟

تاکنون تأمین مالی در این بخش، بیشتر در انحصار نظام بانکی و پولی کشور بوده که به دلیل محدودیت در منابع این نهادها و وجود قوانین و مقررات متنوع، مشکلاتی را در اعطای تسهیلات به شهرداری‌ها فراهم آورده است. به دلیل همین مشکلات، بانک شهر به عنوان تنها بانک وابسته به شهرداری‌های کلان شهرهای کشور در ماه‌های پایانی سال گذشته اعلام موجودیت کرد. متأسفانه خدمات نظام بانکی ایران در مقایسه با

بانکداری جهانی در جایگاه پایین‌تری قرار دارند؛ امری که بعضاً با دخالت‌های غیرکارشناسی، موجب بی‌انضباطی مالی و عدم اجرای مصوبات قانونی می‌شود. با توجه به آسیب‌های ناشی از سیاست‌های تکلیفی بانک‌های دولتی و خصوصی در اعطای اعتبار به شهرداری تهران و فشار دولت‌ها جهت نقل و انتقال سهام بانک‌ها و منابع سپرده‌ای آنها و نیز تحمیل و اجبار بانک‌های دولتی در پرداخت تسهیلات به بخش‌های مختلف اقتصادی، ایجاد و توسعه منابع درآمدی پایدار برای شهرداری‌ها، امری گریز ناپذیر است. در این شرایط، نهادهای دولتی شهرها می‌توانند با بکارگیری سه استراتژی زیر بر مشکلات مالی خود چیره شوند:

(۱) با بکارگیری روش‌های مختلفی چون افزایش تعداد مشترکین، بالا بردن مالیات‌های محلی، وضع مالیات‌ها و عوارض جدید و فروش برخی از اموال خود مانند اراضی بلا استفاده شهری درآمدهای بیشتری کسب کنند.

(۲) می‌توانند از راه اجرای برنامه‌های ارتقای بهره‌وری، افزایش کارایی برنامه ریزی، طرح ریزی و بودجه بندی، حذف برخی از برنامه‌های غیرسودمند، بکارگیری شیوه‌های کم هزینه و ارزان و صرفه‌جویی بیشتر در هزینه از طریق بستن قرارداد با پیمانکاران خصوصی، بازدهی و اثر بخشی فعالیت‌های خود را ارتقا دهند.

(۳) می‌توانند دامنه برخی از دخالت‌های خود را در امور، با جلب مشارکت بخش خصوصی در ارائه خدمات شهری تحت نام سیستم‌های خود یاری و جذب منابع غیردولتی کاهش دهند.

بر این اساس، شورای اسلامی شهر تهران، طرح جامع درآمدهای پایدار و سایر منابع مالی شهرداری تهران را در سال ۸۶ به تصویب رساند. بر اساس این مصوبه، فقدان نگرش جامع به منابع درآمدی شهرداری‌ها در قالب نظام کلان اقتصادی کشور، تغییرات و مداخلات موردی، اجرای سیاست خود اتکایی و خود کفایی شهرداری‌ها، بخش درآمدی شهرداری تهران را در وضعیت ناپایداری قرار داده است. لازم به ذکر است که شهرداری تهران در این لایحه موظف شده اقداماتی را با اهداف زیر انجام دهد:

ایجاد هدفمندی در اقدامات شهرداری برای اصلاح و تأمین منابع درآمدی، سیاست گذاری درآمدی با هدف تسهیل پیشبرد سیاست‌های توسعه شهری و ایجاد پایداری

و عدالت در تأمین منابع درآمدی شهرداری تهران.

اقتصاد ایران: نقش مجلس، دولت، بانک مرکزی و شورای بورس اوراق بهادار در تأمین مالی شهرداری‌ها چگونه است؟

در حال حاضر، با توجه به پیچیدگی فراوان شهرها، ضرورت ایجاد می‌کند که شهرداری‌ها در حوزه‌های مختلف زندگی مردم وارد شوند و خدمات مناسب و مطلوب را با صرف هزینه ایجاد نمایند. بخشی از این خدمات، مستقیماً به مأموریت‌ها و وظایف سازمان شهرداری برمی‌گردند و بخش دیگری هم به دلیل پیچیده شدن شرایط زندگی امروز به عنوان نیازی جدی خودنمایی کرده‌اند. بر این اساس به نظر می‌رسد چالش تأمین مالی فعالیت‌های مختلف شهرداری هر روز جدی‌تر شده و می‌طلبد که مجموع عوامل درگیر در این موضوع - از جمله مجلس شورای اسلامی، بانک مرکزی و غیره - تلاش ویژه‌ای را در این ارتباط به عمل آورند.

البته لازم به ذکر است که افزایش و تعیین درآمدهای پایدار شهرداری‌های کشور با لایحه‌ای که در مجلس و دولت مراحل پایانی تصویب خود را می‌گذراند، به زودی مشخص می‌شود. لایحه جدید به بحث‌های مختلفی ورود پیدا کرده است، به طوری که بخشی از درآمدهای حاصل از قبوض برق، آب، گاز، تلفن و جرایم رانندگی با شکلی جدید و رقم‌های معین به شهرداری‌ها اختصاص می‌یابند. در این لایحه، چگونگی تحقق مدیریت واحد شهری و چگونگی واگذاری برخی از تصدی‌های دولت به شهرداری‌ها با منابع اعتباری، مشخص شده است. بر اساس یکی از احکام این لایحه، وزارت امور اقتصاد و دارایی موظف است ۳ درصد از ارزش افزوده سود کالاها و خدمات را به عنوان سهم شهرداری‌ها و دهیاری‌ها دریافت کند که ۱۰ درصد از این مبلغ به حساب شهرداری محل و مابقی آن به حساب وزارت کشور (سازمان شهرداری‌ها) واریز می‌شود. همچنین علاوه بر منابعی که از محل قانون مالیات بر ارزش افزوده دریافت می‌شوند، وجوه دیگری برای شهرداری در نظر گرفته شده‌اند که از آن جمله می‌توان به ۱۵ درصد از مالیات بر درآمد دریافتی توسط وزارت اقتصاد اشاره کرد. به طور کلی، در این لایحه هزینه‌های شهرداری از محل وصول عوارض، کمک و یارانه‌های دریافتی از محل اعتبارات بودجه سالانه کشور، جلب و جذب کمک و مشارکت اشخاص و همچنین سود و درآمد حاصل از اموال و دارایی‌های شهرداری تأمین می‌شوند.

اقتصاد ایران: با توجه به مرکزیت سیاسی و اقتصادی شهر تهران، شهرداری و به تبع آن بانک شهر، چه برنامه‌هایی را جهت جذب سرمایه‌گذاران خارجی در تهران در دست اقدام دارند؟

بررسی تئوری‌های سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و مطالعه تجربی کشورها نشان می‌دهد در اقتصادهایی که

حاکمیت مطلق قانون به رسمیت شناخته نمی‌شود، تلاش برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی با وجود اعطای امتیازات و تسهیلات بیشتر، همیشه با شکست و ناکامی مواجه بوده است. از این رو، تلاش برای افزایش امنیت سرمایه‌گذاری از طریق ثبات در سیاست‌های دولت و عدم تغییر مداوم قوانین مربوطه، می‌تواند از اولین اولویت‌ها برای تشویق

گردیده است. در واقع از قرن ۱۱ که وام‌های تجاری توأم با سود رواج یافته و پول از یک کالای صرفاً مصرفی خارج شده، شرایط به گونه‌ای پیش رفته که می‌توان از پول، پول ایجاد کرد. از اینجا به بعد، این بحث به وجود آمد که باید به کسی که این پول را فراهم کرده، سهمی پرداخت کرد. نقش جدیدی هم که اخیراً برای پول پیدا شده، سفته بازی روی ارزش آینده پول و یا ریسک وام‌ها و اعتبارات است.

از سوی دیگر، در سیستم پایه طلا پس‌انداز، مازاد درآمد نسبت به مصرف بود، ولی در دنیای فعلی، نقش پس‌انداز اهمیت بسیار بیشتری پیدا کرده است. امروزه به این علت پس‌انداز می‌کنیم که مصرف در آینده را نسبت به مصرف در زمان حال ترجیح می‌دهیم.

همچنین مسأله تأمین آتیه در این موضوع نقش دارد. مثلاً در ژاپن با وجود کاهش شدید نرخ بهره، میزان پس‌انداز بالا رفته که عمدتاً به دلیل نگرانی‌ها از مخارج و شرایط اقتصادی آینده است.

ریسک نقل و انتقال پول

در سیستم پایه طلا اگر پول به کسی بدهید، در آینده به همان میزان پس می‌گیرید. اما در سیستم امروز، علاوه بر تورم که ارزش واقعی پول و پس‌انداز را کم می‌کند، وام گیرنده ناشناس بوده و حوزه جغرافیایی نامحدود است و این عوامل، ریسک اصل سرمایه را بالا می‌برند. در سیستم بانکی مدرن، بخشی از این ریسک‌ها از طریق نرخ بهره پوشش داده می‌شوند. در حال حاضر، در بانک‌های اروپا برای فعالیت‌های متفاوت بسته به میزان ریسک آنها، نرخ‌های بهره مختلفی دریافت می‌شود. از طرفی، مؤسسات و شرکت‌های بیمه‌ای، خود این نرخ‌ها را برای بانک‌ها تضمین می‌کنند.

سؤال بسیار مهم، نقش نرخ بهره در تعیین قیمت کالاها است، یعنی مثلاً قیمت یک کالایی که ۲۰ سال عمر می‌کند، چه نسبتی با قیمت کالایی با طول عمر یک سال دارد؟

این موضوع در سیستم بانکداری مدرن کاملاً قابل محاسبه است. در سیستم بهره می‌توان گذشته، حال و آینده کالاها، اموال و دارایی‌ها را به هم مربوط کرد. از این طریق، بین پس‌انداز کنندگان، سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی رابطه برقرار می‌شود و ارزش واقعی هر چیز در هر زمانی قابل تعیین است. مثلاً اگر قرار باشد نرخ بهره در سال آینده کاهش یابد، منطقی نیست وام دراز مدت گرفته شود.

مسأله‌ای مهم در مورد سیستم بانکی ایران، آن است که در حال حاضر، به جز قرض الحسنه - آن هم با فرض این که منابع آن درست هزینه شوند - سایر عقود نظیر فروش اقساطی، جعاله و مانند اینها در اصل یک نوع فعالیت هستند و اساس همگی آنها بر مبنای نرخ بهره واقعی است که با عملیات بانکداری اسلامی منافات دارند. ■

سرمایه‌گذاری خارجی قلمداد شود. شایان ذکر است با افزایش امنیت سرمایه‌گذاری علاوه بر فراهم شدن زمینه جذب سرمایه‌های مستقیم خارجی، شرایط برای سرمایه‌گذاری داخلی نیز بهتر می‌شود.

اقتصاد ایران: متشکریم. ■

انجمن اقتصاددانان

بانکداری اسلامی و گیر و دار مدرنیته بانکی

سخنرانی دکتر علی رشیدی، رییس انجمن اقتصاددانان، در جلسه ماهانه انجمن

همین خاطر، قرارداد برتون وودز را می‌توان یکی از بزرگترین حقه‌های تاریخ دانست. اتفاق مهم دیگری که در سال ۱۹۷۲ به وقوع پیوست این بود که نیکسون بعد از شکست در جنگ ویتنام و از دست دادن مقدار زیادی طلا رابطه ثابت طلا و دلار را قطع کرد و دلار ارزش ذاتی پیدا کرد. بعد از این اقدام، قیمت هر اونس طلا تا ۱۰۰ دلار بالا رفت و امروز، به هزار و ۳۶۰ دلار رسیده است. قطع رابطه طلا و دلار سبب شد عرضه پول تا زمانی که تقاضا برای آن وجود دارد، تا بینهایت افزایش پیدا کند و محدودیتی برای عرضه پول وجود نداشته باشد.

از ۱۹۷۲ تاکنون، نقش طلا به عنوان پایه پولی به طور کامل از بین رفته است. در حال حاضر مسأله پول اعتباری مطرح است، یعنی علدها هستند که در حساب‌های بانکی ثبت و جابه‌جا می‌شوند و امروزه پول جز یک مفهوم ذهنی چیز دیگری نیست.

در ایران تا سال ۱۳۳۶ تمام هم و غم ما این بود که چقدر پشتوانه داریم. پشتوانه ما هم مقداری طلا و مانند اینها بود. چاپ پول هم بر همین مبنای انجام می‌گرفت. اما در سال ۱۳۳۷ و در پی توافق با صندوق بین‌المللی پول، دلار از ۳۲/۵ ریال به نرخ ۷۵/۷۵ ریال افزایش پیدا کرد. در واقع به استناد موجودی طلا و ارز موجود، ۶۵۰ میلیون تومان اسکناس جدید منتشر شد و بخشی از صنایعی هم که به وجود آمدند، بر همین مبنای شکل گرفتند.

تغییر نقش پول

در کتب پول و بانک، پول به عنوان وسیله مبادله، پس‌انداز، محاسبه و مانند اینها ذکر شده است. امروزه علاوه بر این موارد، پول به وسیله‌ای برای سرمایه‌گذاری تبدیل

در نظام‌های بانکی، دو سیستم بانکداری اسلامی و مدرن مورد بررسی قرار می‌گیرند. تفاوت‌های این دو سیستم را می‌توان در مواردی همچون عوض شدن ذات، مفهوم و ارزش پول، مقدار پول، عوض شدن نقش پول، تغییر نقش پس‌انداز، عوض شدن ریسک و عوامل تأثیر گذار در نقل و انتقال پول، نقش ربا و بهره در این دو سیستم، راه حل‌هایی که

این نظام‌ها برای مسائلی اقتصادی دارند و مشکلات خاص ناشی از نبود بانک مرکزی قوی و فقدان سیاست پولی و ضعف‌های اجرایی و کارشناسی مشاهده کرد.

در سیستم‌های اقتصادی دنیای قدیم، پول به شکل طلا و نقره رایج بود و بعدها به شکل سکه و پول فلزی در آمد. خود این سکه‌ها دارای ارزش ذاتی بودند و تقریباً تا قرن ۱۶ میلادی، در اکثر جوامع، طلا و نقره نقش پول را داشتند و بر حسب عیار آن مورد استفاده قرار می‌گرفتند. بین سال‌های ۱۸۵۰ تا ۱۹۱۴ میلادی، دنیا به سمت سیستم پایه طلا حرکت کرد و پول هر کشور بر مبنای مقدار معینی از طلا معرفی می‌شد. در اواخر قرن ۱۹ که پول کاغذی به وجود آمد، این نوع پول معرف مقدار مشخصی از طلا بود، بنابراین تا سال ۱۹۳۹ میلادی، طلا دلار، لیره و چند ارز عمده، تقریباً پول جهانی را تشکیل می‌دادند. بعد از جنگ جهانی و در خلال سال‌های ۱۹۴۴ تا ۱۹۴۵ میلادی، صندوق بین‌المللی پول پایه ریزی و دلار به عنوان واحد پول بین‌المللی پذیرفته شد، چرا که تنها آمریکا بود که می‌توانست ارزش دلار را با طلا تثبیت و تنظیم کند. به این ترتیب و طبق قرارداد برتون وودز، هر اونس طلا ۳۵ دلار قیمت گذاری شد.

این اقدام باعث گردید آمریکا بتواند هر اقدامی را که بخواهد، در ازای دادن یک تعداد کاغذ انجام دهد و به